

گهنج له نیوان ماف و ئهرك و كیشه-دا بهشی یهكهم... عهتا مهلا كهريم

به ریتانیا

ههركاتیک ناوی گهنج دیت سهریزیوی و سهرکەشی و کیشه و گرفتیشی له گه لدا باس ده کریت وهک به شیکێ لیکجیانه کراوه و سهرهکی ئه و قوناغه. هه ندیک کهس له و باوه رهدان که بزوی و کیشه ی گهنج شتیکی نوپیه و هه ندیک دیکهش له و باوه رهدان که هه میشه هه ر هه بووه. میدیاکان و باسی گه نجان ده کهن وهک که سانیک بن که بیانه ویت ئازاوه بنینه وه و ژیا نی خه لک تیکبدن و هه رچییه کیان به ر هه و پل بکه ویت تیکوپیکی بدن و تیکی بشکینن. ئایا ئه و گه نجان به راستی تیکده رو ئازاوه گیرن یان ئه و بزوی و سهرکەشییه یان هه ر به شیکه له چالاکی رۆژانه ی قوناغیکی دیاریکراوی ژیا نیان و پیویسته ریکوپیکی بکریت و

ریکبخریت و به ره و ئامانجی به سوود ئاراسته بکریت؛ به جو ریک که هه م خزمه تی گه نجان بکات و هه م خزمه تی کومه لگا. ئایا ئه و سهریچی و تاوانانه ی که گه وره کان ئه نجامی ده دن زور گه وره ترو تر سناکترین له کارهکانی گه نجان؟ ئایا گه نجان زیاتر قوربانیی تاوانن یان تاوانبار؟ گه نجان له کوردستان ئیستا له قوناغیکدان که زور جیاوازه له سهردهمانی رابوردوو. هه یج قوناغیک له قوناغی پش خوی ناچیت و هه یج نه وه یه کیش ده قواده ق وهک نه وه ی پش خوی نییه. ئه مه راستیه کی نهک هه ر حاشا هه لنه گره به لکو وهک مانگی هه له اتوو دیاره و پیویست به په نجه راکیشان ناکات. به لام ئه وه ی که تایبه ته به کوردستان و به م قوناغی ئه مرۆی گه نجان، ئه وه زیاتر پیویستی به لیتۆژینه وه و قسه وباس هه یه.

گه نجان کوردستان له سهردهمی فه رمانه یی به عسدا له باریکی ئیجگار سه ختدا گوزه رانیان ده کرد. زیاتر له هه ر چین و توژیکی دیکه باری سه ختی نیره که له سه ر شانی ئه وان بوو. ده کران به سه رباز، هه لده اتن و ده گیران، ده بوونه پیشمه رگه و شاخه و شاخ و گه رماو سه رماو شه ری لابه لاو لنگه وقوچ. له خۆپیشانداندا به شداریان ده کردو توشی راوه دونان و گرتن و ئه شکه نجه و هه لواسین ده بوون. له و قوناغه دا ئازاترین و قاره مانترین گه نج ئه و که سه بوو که له سه ر دیوار شتی ده نووسی دژی رژی م، که به شداری خۆپیشاندانی ده کرد، که ده چوو ده بوو به پیشمه رگه یان کارناسانی بو پیشمه رگه ده کرد، که ده بوو به ریخستنی ناوشار و هتد...

دوای راپه رین ده بوایه هه لومه رجه که به ته وای بگۆرایه. راسته به شه و رۆژیک نا به لام وورده وورده به ره و باشت ر بچوایه و هه ولبدرایه توانا کانی گه نجان به ره و ئامانجی به رزو به ره همدار ئاراسته بکرایه. هه ولبدرایه ئه و ووزه و سهریزیوی و سهرکەشییه گه نجان ه و می ردمنا لانه یه ی که له هه ناوی گه نجاندا یه به ره و چالاکی به ره همدار ئاراسته بکرایه وهک وه رزش، یارمه تیدانی یه کتر، کاری فریاگوزاری، کاری خۆبه خشی، چالاکی ده ره وه ی مالی وهک خیه ونگا و چالاکییه سه رچلاییه کانی ده شتوده رو هتد...

به داخه وه باری ناهه مواری شه ری ناوخوو، هه موو ئه و هه لومه رجان ه ی که به سه ر ئه و هه ری مه هاتن و له شوینی دیکه دا زور باسیان کراوه و پیویست ناکات من لی رده دا هی نده یان له سه ر برۆ م، کاریکی ئه و تو یان کرد که گه نج هه ر به ره و چه کداری و کوشتن و شاخه وشاخ یان راستر بلین کولانه و کولان هان بدریت و دریزه به و ئاراسته یه بدریت که پیشت ر وهک پیویستی قوناغیکی میژووی گیرابوه به ر. له به رانه ر ئه و

هه لومه رجه دا ژماره يهك له گه نجان ته سلیمی ئه و باره بوون، جا ئیتر له بهر هۆكاری ئابوری بێت یان هۆكاری كۆمه لایه تی و ده روونی و جهسته یی وهك به شیکی جیا نه كراوه له هه لومه رجهی گۆرانی جهسته یی گه نجان له قۆناغی میردمنالیدا و ئاره زوی سه ركه شی و سه رسه ختی و به شداریکردن له چالاکیه توندوتیژو توندپه وانه كاندا. هه ندیکه دیکه ش به شیوازی جیا جیا له و هه لومه رجه یاخی بوون؛ ئیتر به گه شتکردن بێت به ره و تاراوگه یان به شداریکردن بێت له چالاکی و بزاقی جیاوازا.

بۆ ئه وهی له و هه لومه رجه ی ئیستای گه نجان تیگه یه یه پنیسته له هه لومه رجه ی گه نچ تیگه یه یه له سه ر ئاستی جیهانی و سه رنج به یه نه تیگه یه یه خه لکانی دیکه بۆ گه نچ له قۆناغه میژوویه جیاوازه كاندا. منالی و میردمنالی و گه نجی وهك قۆناغی دیاریکراو و چه سپاو له سه ر ئاستی جیهانی نه ناسراون، به لکو ئه و ده سه ته واژانه ده سه ته واژه ی هه له یه نجرای کۆمه لایه تی و کۆمه لگا له قۆناغه جیا جیا كاندا دروستیکردن. [Muncie, 2004:55, Springhall, 1986] له هه مانکاتدا (Newburn, 2002:531) له و باوه رده یه که گه نچ بیروکه یه کی لاستیکیه 'مانا که ی له کات، شوین و مه به سه ته جیا جیا كاندا جیاوازه. له زما نی ئینگلیزیدا و وشه کانی منال و گه و ره به ته واوی له یه ک جیاوازی به لام و وشه ی گه نچ (Youth) خاوه نی پیناسیکی وه ها دیاریکراو کۆنکریت نییه که ئه و قۆناغه به روونی سنوردار بکات و جیا بکاته وه. [Springhall, Aries] (1983-4:20, 1962:28) جهخت له سه ر قسه کانی ئه وان ده کاته وه و ده لیت که له چاخه کانی ناوه نندا گه لیک زمان ته نه نه ت و وشه ی تایبه تیان نه بووه که جیاوازی بکات له نیوان کۆرپه له و گه نچ و گه و ره دا. له و سه رده مانه دا منال به شیوه یه کی گه شتی فه رامۆش کرابوون و وه ک شتی که مبه یه خ و بچوک چاویان لیده کرا. به لام نابیت ئه وه شمان له بیر بچیت کاتیک هه له یه ک یان تاوانیکیان ده کرد نه ک هه ر وه ک گه و ره به لکو زۆر له گه و ره توندتر مامه له یان له گه لده کرا. له به ریتانیا ته نه ها له یه ک رۆژدا له سا لی 1814 دا پینچ منال له نیوان ته مه نی 8-12 سا لدا له سه ر دزی بچوک و که مبه یه خ له سه یاره دراون. [Pinchbeck & Hewitt, 1973:352 cited in Muncie, 2004:55] Pollock (1983)) ده لیت که هه میشه بیروکه یه ک ده رباره ی قۆناغی منالی هه بووه، به لام منالی وه ک کیشه یه کی کۆمه لایه تی له خودی خۆیدا هه رگیز نه بووه. [Muncie, 2004:53]

په یوه ندی نیوان گه نچ و تاوان هینده باوه که کاریکی ئه و تو ی کردووه زۆر که س گه نچ و تاوان به دوو شتی لیک جیا نه کراوه بزائن. [Muncie, 2004:2] کۆمه لگا بیروکه یه کی خراپی هه یه له سه ر گه نجان و ئه م بیروکه یه ش له لایه ن میدیا کان و سیاسه ته داران و نوسه رانه وه زیاتر پشنگیری ده کریت و جهختی ده کریته وه سه ر. (Muncie 1997) ده لیت که گه نجان ده بیت به شیوه یه ک ته ماشا بکرین که ئه وانه هه لگری هه ر ئه گه ریکی باش و پۆزه تیف و دا هینه رانه بۆ دا هاتومان، به لام به داخه وه ته نه ها وه ک کیشه یه کی کۆمه لایه تی ناویان ده بریت. ئه م تیروانی نه نیگه تیفه بۆ گه نجان کاریکی ئه و تو ی کردووه که ئه و ژماره که مه ی گه نجان که کاری سه رکه شی و بزوی یان تاوان ئه نجام ده دن و ده که ونه ده ست پۆلیس و ده زگا دادو هریه کان وه ک ئامانجیکی یاسایی و شه رعی جیه جیکردنی سه خترین و توندترین سزا ته ماشا بکرین. [Haines et al. Drakeford, 1996] (1998: 1) جهخت له سه ر ئه و بیروپایه ده که نه وه و ده لین که بیروکه ی باو له ئه مریکا و به ریتانیا ئه وه یه که گه نجان رۆژ به رۆژ خویان شه ر ده بیت. دیاره ئه م بیروکه یه ده توانین بلین ئیستا له سه رتاسه ری جیهاندا وایه و خه لکی له هه موو شوینیک تیروانی نیکی نیگه تیفانه یان هه یه بۆ گه نجان.

له لایه کی دیکه شه وه سه رپچی توندوتیژانه ی گه نجان هه میشه کیشه یه کی کۆمه لایه تی گه و ره بووه له وه نده دا که په یوه ندی به هه لسوکه وتی گه نجان هه یه. [Pearson, 1983, Davies & Pearson 1999, cited in Estrada, 2001: 639] له راستیدا وه ک (Pearson 1983, 1985, and 1993-4) ده لیت گله یی و گازه نده

له سه رپيچي گه نجان هه ر له سه ده ی حه قده هه مه وه هه به وه. گه نجان وه ک سه رچاوه ی ترس و توقي ن سه يريان ده کري ت. قسه کردن له سه ر ئه و گه نجان ه ی که کۆنترۆل ناکرين، که نازانن چۆن هه ل سوکه وت ده کهن، که ريزي گه وره ناگرن ده کري ت له ئه ده بياتي نوسراوی هه موو سه رده مه مي ژوييه کانا دبيني ته وه. زۆر که س له و با وه په دان که سه رپيچي و سه رکه شي گه نجان کيشه يه کی ئا شکرا و پو ونه و به لگه شيان پييه که پشتگيري قسه کانيان ده کات:

" له سه ره تاي سالاني 1980 کانه وه و توندوتيزي گه نجان له و لات ه يه کگرتو وه کاني ئه مري کا و ده وولاتي ئه وروپيدا به شي وه يکی به رچا و زيادي کردو وه... له زۆر له و و لاتانه دا ريزه ی توندوتيزي گه نجان سه رکه وتو ه له کاتي کدا که ريزه ی تاواني گه نجان يان له ئاستي کدا سه قامگير بو وه يان که مي ک دا به زي وه. [Pfeiffer] 1998: 255

به لام نابي ت ئه وه مان له ياد بچي ت که ئه و خه ملا ندانه پشتيان به ستو وه به ئاماره ده وله تيه ره سميه کان و له به ر ئه وه ده بي ت به گو مانه وه برونينه راستي و جي گاي متمانه بوونيان. Estrada (2001:644-5) ده لي ت که پشت به ستن به و ئامارانه ی که تاي به تن به تاواني کوشنده زي اتر جي گاي متمانه يه، چونکه ئه و جو ره تاوانانه زي اتر ده سه لاتداراني لي ئا گادا ر ده کري ته وه و شار دنه ويان سه خته. به گو يره ی ئه و ئامارانه له سالاني حه فتا کانه وه (دياره له و و لاتانه ی که پيشتر ئاماره يان بو کرا) توندوتيزي سه خت و توندوتيزيه ک که ببیته هو ی مردن زي ادي نه کردو وه، له و شوينه دا که په يوه ندي به گه نجان ه وه هه يه؛ چ وه ک ئه نجام ده ري تاوان يان وه ک قورباني تاوان. لي ره دا ده توانين بلين که ئاماره ره سميه ده وله تيه کان جي گاي متمانه و با وه ر نين چونکه زۆر هه ستيارن و به گو يره ی گو رانکاري له ياسادانان و چالا کبووني پوليس و زي ادبووني ئا گادا رکردنه وه ی پوليس له روداني تاوان له لايه ن ها ولاتيانه وه ده گو رين. له وه نده دا که په يوه ندي به گه نجان ه وه هه يه (Muncie 2004:40) ده لي ت که "مي دياکان و ئاماره ره سميه ده وله تيه کان که سه رچاوه ی سه ره کی زانياري ده رباره ی تاوان و سه رپيچي گه نجانن بي که اته ی کومه لايه تين و ئه وان خه لکان يکی دياري کرا و وه ک تاوانباران ده ستني شان ده کهن و ده سته و تا قمي دياري کرا و وه ک گرو پي تاوانباران ناوزه ده کهن. به لام له گه ل ئه وه شدا که مترین شتمان پي ده لين ده رباره ی تاوان له خودی خویدا. " واته ئه وان په له يانه که ده سته و گرو پي وه ک گه نجان، هه ژاران، لادي يه کان، ئاواره کان، قه ره چه کان... هتد وه ک گرو پي ئه نجام ده ري تاوان ده ستني شان بکه ن، به لام بو مان روون ناکه نه وه که مه به ستيان له تاوان چيه و زۆر به که می با سي تاوانه شارا وه کان ده کهن. (دواتر زي اتر ديينه سه ر تاوانه شارا وه کان)